

TANULMÁNYOK

Kiss István

ÍGY LÁTTAM MAGYARY ZOLTÁNT

Magyary Zoltánról bennem a tanítvány és a munkatárs szemszögéből - a környezetében 1932 kora tavasza és 1944 késő ősze között eltöltött időben - kialakult képet a környezetében eltöltött idő főbb mozzanatait, professzori, főnöki, általános emberi és politikai magatartása és végül Tatához való kötődése szerint kísérlem meg felvázolni.

Életútunk több körülmény egybefonódásának következményeként kapcsolódott össze.

- a/ A később nyomtatásban is megjelent "Adalék a magyar tanyakérdéshez" című államtudományi disszertációm 1929-ben csak különféle nehézségek leküzdésével tudtam elfogadtatni.
- b/ Ezt követően - díjtalan egyetemi gyakornokként - továbbra is a tanyakérdéssel foglalkozván, az egyetemi közgazdaságtudományi kar falupolitikai szemináriumát vezető professzorom körülményeskedése következtében, néhány a tanyakérdéssel kapcsolatos dokumentumot nem tudtam beszerezni. Az ő végig nem gondolt taktikázása következtében nem sikerült megvalósítanom egy, a helyi szociális problémák enyhítésére irányuló kísérletet Csongrádon.
- c/ Édesanyám unszolására - aki mindenáron ügyvédet akart faragni belőlem - 1932 márciusában már csak azért is nekivágtam a jogtudományi doktorátus megszerzésének, mert csak így kerülhettem fel ismét Budapestre.

Az előző nehézségekből okulva ezidőtájt kerestem fel Magyary Zoltánt, - aki egyetemi tanársága mellett a közigazgatás racionalizálásának a kormánybiztosa is volt, - azzal a kérdéssel, hogy "mi a véleménye professzor úrnak a tanyai közigazgatásról, mint a magyar közigazgatás racionalizálásának egyik problémájáról?"

Elég szúrós szemmel nézett rám és megkérdezte:

"Honnan ismeri maga a tanyát?"

"Ott nőttem fel" volt a válaszom, mert tanítók voltak a szüleim és így addigi életemet zömmel Csongrád tanyavilágában és belterületén töltöttem el.

Megint kérdéssel válaszolt: "Meg tudná ezt nekem írni?"

"Ha megkapom a tanyás törvényhatóságok néhány dokumentumát, akkor három hónap alatt." - feleltem.

"Jöjjön be egy hét múlva!" - volt az utolsó szava.

Egy héttel később kezemben volt az az anyag, amit korábbi professzorom mellett másfél év alatt sem tudtam beszerezni.

Az ígért három hónap alatt - annak ellenére, hogy közben olykor-olykor alkalmi munkákat is kellett végezni, hogy enni és lakni tudjak - kész volt a kézirat. Mivel a jelzett ok miatt Édesanyám még a ruháimat sem küldte utána - állandóan csíkos nadrágban és fekete zakóban - az akkori jogszigorlók szokásos öltözékében - jártam. Ez feltűnhetett Magyarynak, mert amikor "A magyar tanyai közigazgatás" c. kötet címlapjának a megbeszélése végett magához hívatott megkérdezte:

"Tulajdonképpen miből él maga?"

"Hát....disszertációkat szoktam...gépelni., Volt a válasz.

Erre közölte, hogy ad a könyv kéziratáért 200 pengőt.

Ez adta vissza a hitemet sorsomban és az emberekben, mert a kézirat elkészítése közben nem egyszer azon töprengtem, hogy melyik hídról ugorjak a Dunába?

A könyv 1932 augusztusában megjelent, utána Magyary - a Rockefeller alapítvány meghívására történt amerikai útjára való készülődése közben - arra kért, hogy havi 50 pengőért, melynek a forrását ma sem tudom, lássak el könyvtárosi teendőket az akkor még alkalmazottak nélkül működő Magyar Közigazgatástudományi Intézetben.

Amerikai útjáról visszatérve - mivel reformjavasolatait az akkori miniszterelnök Gömbös Gyula nem fogadta el, kormánybiztosi megbízatásáról lemondva - célkitűzéseiért intézetében harcolt tovább. Rólam gondoskodni kívánván felajánlotta, hogy kineveztet malomellenőrnek. Ezt azonban én nem fogadtam el, mert a tanyával kapcsolatos munkakörben szerettem volna dolgozni. Közlésemet némi meglepetéssel tudomásul vette és várt a következő lehetőségre, amikor is 1933 őszén az "ösztöndíjas gyakorlonoknak" titulált "Hóman-boyok"^x között beosztott a szegei tanfelügyelőségre.

^x = Hóman Bálint kultuszminiszter 1933 tavaszán - a munkanélküliség enyhítésére - 80 gyakorlonkot alkalmazott a tanügyi igazgatás területén. Őket nevezték Hóman-boyoknak.

Kapcsolatunk azonban ezzel nem szakadt meg, mert amikor csak tehettem felmentem Pestre és így részt vehettem az Intézet ülésein. Ezek egyikén említette az amerikai közigazgatási intézetek ténymegállapító tanulmányait. Ez adta nekem azt a gondolatot, hogy 1934. évi szabadságom ideje alatt összegyűjthetném egy ilyen tanulmány anyagát. "Jó orrod van a témák kiválasztásához" állapította meg és biztosította annak feltételeit. Majd annak anyagát "Csongrád megyei város közigazgatása. Ténymegállapító tanulmány" címmel 1935-ben kiadta. 1938-ban pedig a "Közigazgatástudomány" c. folyóiratában jelentette meg Szeged tanyai közigazgatásáról írott ugyanilyen tanulmányomat.

Bekerülvén a tanügyi fogalmazói karba, Magyary 1936 elején megkérdezte: "Mit szólnál ahhoz, ha előléptetésekkel egyidejűleg elintézném, hogy felkerülj Pestre és beosztanának az Intézetbe?"

Az első intézeti munkám a Komárom vármegye Tatai járásáról készített ténymegállapító tanulmány volt, még pedig azzal a céllal, hogy a járás problémáinak feltárásán felül, azok megoldására teendő apró lépésekkel megmutatható legyen, hogy egy mintajárásá fejlesztendő térségben mit tehet a közigazgatás az emberekért, ha egyáltalában akar tenni valamit. Ezek az első apró lépések az 1936 nyarán összegyűjtött anyag feldolgozásával párhuzamosan még az eredményeket tartalmazó kötet megjelenése előtt megkezdődtek, (Tata és Tóváros egyesítése stb.) majd a Komárom vármegyei Közjóléti és

és Gazdasági Szövetkezet, illetőleg a Hangya Szövetkezeti Központ közreműködésével a szorosabban vett közigazgatási fejlesztésen túlmenően gazdasági irányba is kiszélesedtek. Ezekben a munkálatokban - intézeti beosztásom mellett - a közjóléti szövetkezet első igazgatójaként vettem részt.

A közjóléti szövetkezet igen hatékony háziipari tevékenysége azonban sértette a Háziipari Központ érdekeit és mivel annak vezetősége a Belügyminiszter és a belügyminisztériumi államtitkár feleségei irányítása alatt állott, az Intézetbe való beosztásom visszavonásával 1941 februárjában kiszakítottak a munkánkban való részvételből. Szabad időmben azonban más irányú témákon dolgozva továbbra is bejártam az Intézetbe. Pár hónap elteltével Magyar közbenjárására több hónapos fizetéses szabadságot kaptam azzal, hogy azt a német nyelv megtanulása érdekében Németországban (zömmel Innsbruckban) tölthettem. Ennek költségeit Magyar Zoltán finanszírozta és annak lejárta előtt mostmár tanügyi titkárként újból beosztattott az Intézetbe. Munkám azonban tekintettel Magyar fokozódó érdeklődésére, a mezőgazdasággal kapcsolatos kérdések és a közigazgatási adattárak irányába tolódott el.

Magyar Zoltán családi és politikai okokból a front átvonulását - mintegy fél illegalitásban - a számára oly kedves Tatai járásban kívánta eltölteni. Így 1944 december elején láttam utoljára, amikor az intézeti ügyek referálása végett felkerestem Tatán.

Eredménytelenül próbáltam rávenni arra, hogy feleségével együtt költözzenek vissza a fővárosba. Sorsuk azonban úgy alakult, hogy ott kellett maradniuk, mert végső útjukra onnan akarták őket hívni.

Utolsó megtisztelő megbízatásaként én kísérhettem vissza Édesanyját Budapestre.

Professzori magatartására jellemző volt egy többször is hangoztatott megjegyzése: "nem az a professor, aki előadásokat tart az egyetemen, hanem az, akinek tanítványai vannak." Értve az "iskolateremtés" alatt az előadó-hallgató viszonyon túlmenően a közös problémák iránti érdeklődést és az azok megoldásában egységes szemlélettel való együttműködést, függetlenül attól, hogy azok a professor vagy a tanítvány részéről merültek fel.

A tanítványaival való kapcsolatában nemcsak tiszteletben tartotta azok önállóságát, hanem el is várta, hogy minél előbb álljanak a saját lábukra, legyen önálló véleményük és ne a professor téziseit szajkózzák. Tanítványaitól ugyanakkor megkövetelte, hogy a vizsgálandó témába minél előbb és minél alaposabban "olvasásuk be magukat", vagyis ismerjék meg annak nemcsak a hazai, hanem lehetőleg a fontosabb nyelvterületek szerinti irodalmát is. Ennek az elősegítéséhez - jótanácsain és eligazításain felül - a nálunk fel nem lelhető művek beszerzésével és - az ösztöndíjtanács tagjaként - külföldi tanulmányútra való kiküldetés kiesz-